

Почеци Народне библиотеке у Рековцу – прилог прецизнијем утврђивању њеног настанка

Александар Ристић
Народна библиотека „Др Милован Спасић“ Рековац
ORCID 0000-0003-3224-2437
arh.aleksandar.ristic@gmail.com

Сажетак

Писани документи сведоче о томе да се зачеци библиотекарства у Рековцу везују за покрет Културна лига, која је основала прву сеоску библиотеку 1909. године. Темељно истраживање архивске грађе, литературе и доступних оновремених медија, резултирало је сазнањем да она није постојала у међуратном периоду. Историја данашње библиотеке у Рековцу може се пратити од 1946, односно 1949. године. Установљено је да је народна читаоница, отворена 22. априла 1946, 2. маја 1949. прерасла у среску библиотеку. Ова установа, у разним облицима и под различитим именима, у континуитету траје од почетка педесетих година протеклог века до данас.

Кључне речи: Народна библиотека у Рековцу, Рековац, Левач, Културна лига, Петар Поповић, историјат библиотека, библиотекарство.

Увод

Народна библиотека „Др Милован Спасић“ у Рековцу је 12. октобра 2023. године обележила свој дан и 95 година постојања.

До коначног установљења датума и године оснивања библиотеке који се данас обележава, различито је тумачен њен настанак. Први подаци о времену оснивања рековачке библиотеке налазе се у грађи из седамдесетих година прошлог века.¹ У тексту који се чува у библиотечкој архиви под називом „Развој библиотекарства на подручју општине Рековац“ из 1973. напомиње се једино да је настала „залагањем једног броја мештана, прикупљањем и добровољним давањем књига“. Њен рад је започео са малим бројем који се постепено повећавао и достигао цифру од 4500 књига.² У прилогу нису наведени ни датум, ни личности заслужне за њено оснивање. Први пут је време настанка рековачке библиотеке забележено у једном новинском извештају из 1975. где стоји да је основана 1923. и да јој је почетни фонд износио 300 књига.³ У свом говору приликом усељења матичне библиотеке у Рековцу у адаптирану зграду, 12. октобра 1975, Ђ. Радишић износи сличне податке: „пре нешто више од пола века Рековац, тек проглашен за варошицу, основао је своју библиотеку од неких три стотине књига. Данас, после пола века постојања, библиотека у Рековцу, која се по броју књига готово удвастостручила, коначно добија свој

¹ Недавно је пронађена фотографија из 1963. године на којој се налази први познати библиотекар библиотеке у Рековцу, Живан Илић (1900–1988), који је на том месту радио у периоду 1951–1963. године. На њој је својеручно написао да се репродукција такве фотографије налази у матичној библиотеци у Јагодини, заједно са „историјом народне библиотеке у Рековцу“. Нажалост, тај спис данас није могуће пронаћи.

² Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС), СИЗ културе општине Рековац, *Vera Milosavljević, Razvoj bibliotekarstva na području opštine Rekovac* (машинопис), 1973.

³ „Отворена Ликовна галерија у Рековцу“, *Борба*, 16. 10. 1975, 9.

кров”.⁴ Током истраживања библиотечке архивске грађе за потребе утврђивања најранијих података о раду библиотеке, закључује се да почетак интензивнијег бављења њеним историјатом започиње доласком Бративоја Марковића на чело установе (1974). На основу ове грађе, сазнаје се да је 12. октобар 1976. први пут обележаван као Дан библиотеке.⁵ Била је то прва годишњица након отварања у адаптираној згради на данашњој адреси. Новински чланак из 1975. који извештава о усељењу у нову зграду у којој се и данас налази, указује да је нова библиотека са галеријом отворена у Рековцу поводом „јубилеја слободе“ 12. октобра.⁶ У допису Телевизији Београд, Бративоје Марковић се по први пут осврће на њен настанак и указује да је основана 1922, те да 1977. слави 55 година постојања.⁷ Такође, у записнику са седнице Радничког универзитета од 4. јануара 1978, наводи се да библиотека у Рековцу слави 56 година свог постојања.⁸

Међутим, већ од краја јануара 1978. у документима почиње да се наводи да библиотека навршава пола века постојања. То се може пратити од дописа Заједници матичних библиотека СР Србије, поводом предлога да се Матичној библиотеци у Рековцу додели награда „Милорад Панић – Суреп“, како се наводи, „поводом 50 година рада”.⁹ У извештају *Полиџике* истим поводом, стоји да су библиотеку основали 1928. „професор књижевности Петар Поповић и његов отац поклањајући прве књиге за њен фонд”.¹⁰ Ова вест представља прво помињање 1928. као године настанка и проф. Петра Поповића (1881–1925) као оснивача библиотеке у Рековцу. У грађи која се чува у архиви библиотеке, на ову годину и оснивача установе први пут се наилази у документу из јула 1978. Тај податак је уврштен у предлог за одликовање установа из области културе општине Рековац за 1978. кога је потписао Бративоје Марковић (1936–2002).¹¹

Датум 12. октобар 1928. године и име Петра Поповића као оснивача касније су се навели у различитим текстовима и публикацијама у којима се говорило о настанку и развоју библиотеке у Рековцу.¹² Детаљније истраживање и преиспитивање ових података показали су потпуно другачије резултате.

⁴ Ђорђе Радишић, „Реч на отварању општинске матичне библиотеке у Рековцу“, *Библиошкар* Година 27, 3–4 (1975): 207.

⁵ АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац за 1977. годину, Разно 1976. година, *Записник* од 5. 10. 1976. године, 1976.

⁶ „Библиотека и галерија у Рековцу“, *Полиџика*, 14. 10. 1975, 13.

⁷ АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, Brativoje Marković, *Televizija Beograd – Za TV emisiju „Nedeljom po podne“*, бр. 01-31/14. 2. 1977. год., 1977.

⁸ АНБДМС, Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековац, *Записник са I седнице Zbora radnika Radničkog univerziteta „Dušan Popović“* од 4. 1. 1978. године, бр. 6/4. 1. 1978. год., 1978.

⁹ АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, Brativoje Marković, *Zajednica matičnih biblioteka SR Srbije – Beograd*, бр. 01-24/30. 1. 1978. год, 1978; АНБДМС, Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековац, *Записник са седнице Zbora radnika Radničkog univerziteta „Dušan Popović“* од 3. 4. 1978. године, бр. 01-148/10. 4. 1978. год., 1978; АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, *Записник са III седнице Izvršnog odbora SIЗ kulture* од 18. 9. 1978. године, бр. 177/22. 9. 1978. год., 1978; АНБДМС, Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековац, *Записник са седнице Zbora radnika Radničkog univerziteta „Dušan Popović“* од 20. 9. 1978. године, бр. 363/27. 9. 1978. год., 1978; АНБДМС, Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековац, Brativoje Marković, *Skupština opštine Rekovac – komisiji za odlikovanje*, бр. 362/21. 9. 1978. год., 1978.

¹⁰ „‘Сурепова’ награда библиотеци у Рековцу“, *Полиџика*, 5. 4. 1978.

¹¹ АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, Brativoje Marković, *Predlog za odlikovanje ustanova iz oblasti kulture opštine Rekovac* за 1978. г., бр. 150/24. 7. 1978. год., 1978; АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, Brativoje Marković, *Skupština opštine Rekovac – Komisija za odlikovanja – predmet: Predlozi za dodelu ovogodišnje Oktobarske nagrade SO-e Rekovac*, бр. 01-164/18. 9. 1978. год., 1978. У реферату поводом Дана библиотеке из 1987. Бративоје Марковић указује да „не постоје писани документи о тачном датирању њеног оснивања, иако смо доста на томе радили.“ Он даље наводи: „по причању старих житеља Рековца, библиотека је основана 1928. године и била је смештена у основној школи, а од Милосава Јовановића, наставника историје у пензији, сазнали смо да је основана 12. октобра 1928. године, а оснивач је професор књижевности Петар Поповић и учитељи основне школе“. На крају закључује да „како других докумената није било, то је ова библиотека за свој дан узела 12. октобар“; АНБДМС, *Referat povodom Dana biblioteke 1987. godine*, 1987. У својој каснијој публикацији, Бративоје Марковић наводи да је прве књиге библиотеци, поред свештеника Василија Поповића, поконио и учитељ Крста Чабрић (1904–?), као и да је од тог броја само половина била теолошке садржине, уп. Бративоје Марковић, *Левач и његова Србија* (Рековац: Културно–просветна заједница општине Рековац, 1998), 91.

¹² Уп. Бративоје Марковић, *Народна библиотека „Рибникар“ Рековац 1928–1988 – водич кроз библиотеку* (Рековац: Народна библиотека „Рибникар“, 1988), 4, 23; Марковић, *Левач...*, 91; Биљана Томић, ур. *Водич кроз библиотеку* (Рековац: Народна библиотека „Др Милован Спасић“, 2013), 12; Биљана Томић, *Народна библиотека „Др Милован Спасић“ (1928–2018)* (Рековац: Народна библиотека „Др Милован Спасић“, 2018), 19; Бранка Драгосавац, *Милован Спасић: библиошкар, идеолог, академик* (Рековац: Народна библиотека „Др Милован Спасић“, 2019), 138.

Период до 1918. године

Нема назнака о оснивању читаонице у Рековцу током 19. века, што се може закључити из темељних студија Бранка Перуничиха и Десанке Стаматовић о читалиштима у Србији из тог периода, које су у највећој мери базиране на детаљном истраживању архивске грађе. Говорећи о мањим срединама, у том периоду најближе читалиште било је отворено у трстеничком селу Медвеђа (1873), које се тада налазило у Левчу и Јагодинском округу.¹³ Од већих места у околини, читалишта су била отворена у Крагујевцу (1846), Јагодини (1851), Крушевцу (1857) и Трстенику (1869).¹⁴

Први помен библиотеке у Рековцу везује се за покрет Културна лига и 1909. годину.¹⁵ Из првог извештаја о раду Културне лиге на подручју Моравског округа из 1909, може се прочитати да је, између осталих, основана и мања сеоска библиотека у Рековцу.¹⁶ Није наведен тачан датум њеног установљења, али се он може реконструисати из других докумената. Наиме, из одобрења министра просвете наставницима основних школа да могу присуствовати конференцијама Културне лиге, сазнаје се да је једна била заказана у Рековцу за 25. септембар/8. октобар 1909.¹⁷ Потврда се налази у Летопису основне школе села Пољна, где је уписано да школа није радила 25. и 26. септембра „због одласка наставника на збор Културне лиге у Рековац“.¹⁸ С обзиром на то да из архивске грађе нису познате друге конференције овог покрета у Рековцу из исте године, основано је претпоставити да је тада договорено формирање или је, пак, иницијално и основана библиотека. Оно што је веома важно јесте да се већ у извештајима из 1912. године указује да библиотека у Рековцу има фонд од 711 књига.¹⁹ Може се претпоставити да је

¹³ Бранко Перуничих, „Прве читаонице у Србији (архивска грађа)“, *Библиошечар* Година 23, 1 (1971): 68, 120; Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку* (Београд: Народна библиотека Србије, 1984), 191–192.

¹⁴ Перуничих, Нав. дело: 80–81, 121–122; Стаматовић, Нав. дело, 161–164, 173–174, 184.

¹⁵ На иницијативу групе српских интелектуалаца, професора Београдског универзитета, оснива се покрет Културна лига током 1908. године, са циљем ширења знања и образовања ширих народних маса. Једна од главних активности овог покрета било је и оснивање библиотека у мањим срединама. Највеће успехе у својим активностима остварила је у прве три године свог постојања (1908–1911), док су њени почеци били везани за активности на територији Моравског округа. За више информација о овом покрету, в: Сава Урошевић, *Културна Лига (говор С. Урошевића, ректора Универзитета, на конференцијама за организовање К. Лиге у Моравском округу)* (Београд: Нова штампарија „Давидовић“, 1909), 1–24; Александар Поповић, „Културна лига и оснивање библиотека (Прилог историји библиотека Србије)“, *Библиошечар* Година VIII, 3–4 (1956): 240–243; С. Поткоњак, „Културна лига – место, улога и значај у развоју јавних библиотека у Србији“ (магистарска теза, Филолошки факултет, 2005), 38–41, 44–49; Б. Г. Драгосавац, „Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године“ (докторска дис., Филолошки факултет, 2014), 100–128; Тамара Малешев, Ирена Зечевић и Оливера Топалов, „Културне лиге – претече јавних библиотека у Србији“, *Bosnaica* 25 (2020): 172–182.

¹⁶ „Рад Културне Лиге у округу Моравском (свршетак)“, *Српске новине*, 26. 9. 1910, 3; *Рад Културне лиге у Моравском округу*, 43–44; Милица Војиновић, „Наше народне књижнице“, *Библиошечар* Год. 2, св. 2–3 (1950): 149; Нада Стевин, „Кратко о развоју библиотека на подручју Србије“, *Библиошечар* Год. 23, св. 4 (јул–август 1971): 427; Драгосавац, „Јавне библиотеке...“, 105; Бранка Драгосавац, *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године* (Панчево: Градска библиотека; Ниш: Народна библиотека „Стеван Сремац“; Неготин: Народна библиотека „Доситеј Новаковић“, 2016), 73.

¹⁷ Државни архив Србије (ДАС), Министарство просвете, ф. 47, р. 113/1909; Драгосавац, „Јавне библиотеке...“, 101/нап. 271.

¹⁸ „25. и 26. септ. није рађено у овој школи (у оба одељења) због одласка наставника на збор „Културне Лиге“ у Рековац. На збору је председавао ректор универзитета г. Сава Урошевић и секретар универзитета г. Живојин О. Дачић, који су у исто време иницијатори ове хумане установе за народно просвећивање у округу Моравском. После збора, говора и договора, образован је пододбор К. Лиге за овај срез у који су ушли први људи из овог краја“. – Архива Основне школе „Раде Додић“ Милутовац – издвојено одељење у Пољни, *Лешојис Основне школе јољанске*, бр. 1035/30. 12.1982. год., 36.

¹⁹ Павле Поповић и Владимир Ђоровић, *О градским књижницама у Србији / За народно просвећивање: Одштампано из „Прегледа“ за 1912.* (Сарајево: Штампарија „Народа“, 1912): 4; *Сјоменица о прослави десетогодишњице Просвејте* (Сарајево: Издање Просвете, просветног и културног друштва Срба у Босни и Херцеговини, Штампарија „Народа“, 1912), 36; Поповић, „Културна лига...“: 243. Примера ради, у исто време библиотека у Крушевцу има фонд од 580 књига, библиотека у Књажевцу 461, библиотека у Ужицу 424, библиотека у Бајиној Башти 273 књиге, док библиотеке у Куршумлији и Сурдулици имају 47, односно, близу 90 књига. У том извештају стоји да се библиотеке у Параћину и Лесковцу „у овај час оснивају“. Види: *Сјоменица о прослави...*, 36. Истраживањем фондова „Министарство просвете“, „Универзитет у Београду“ и „Лични фонд Живојин Дачић“ Државног архива Србије, нису пронађени документи који би детаљније сведочили о датуму и појединостима оснивања прве библиотеке у Рековцу. По свему судећи, та грађа више не постоји или се налази у приватном власништву. Исто тако, истраживањем фонда „Основна школа Светозар Марковић – Рековац“, који се чува у Историјском архиву „Средње Поморавље“ у Јагодини, нису добијени тражени подаци. Ни сама школа у својој архиви данас не поседује документе из тако раног раздобља.

ова прва библиотека била смештена у просторијама тадашње основне школе која је срушена 1929, а која се налазила на месту данашње зграде Општине Рековац.²⁰ У једном извештају за срез Левачки из 1934, забележено је да је у Рековцу од 1900. па све до уједињења (1918), извесно време постојала књижница са читаоном. Наведено је да је књижница „покушала рад у једној од месних кафана“ и да је била сведена на набавку само најпотребнијих листова, а да је након тога потпуно угашена.²¹ У овом допису просветног референта Ђ. Васића нема помена библиотеке Културне лиге, па се изводи закључак да је, највероватније, податке прикупљао усменим путем.

У каснијим годинама нема података о раду рековачке библиотеке Културне лиге, али је свакако њена функција престала почетком Првог светског рата.²² Одмах по окончању рата, библиотекар Народне библиотеке Србије, Јован Н. Томић (1869–1932), у предлогу буџета за 1919. годину, предвидео је оснивање 75 нових библиотека. Међу њима, планирана је и она у Рековцу, као библиотека трећег реда. Ова иницијатива није била остварена ни у даљој будућности.²³

Међуратни период (1918–1941)

Детаљнијим прегледом архивске грађе, литературе и средстава јавног информисања, ни су пронађени подаци о постојању библиотеке у Рековцу у међуратном периоду, као ни у документима Архива Југославије који се односе на народне књижнице и читаонице за период 1919–1941. године. С друге стране, из овог фонда се сазнаје о постојању других читаоница у рековачком окружењу.²⁴

На списку културно–просветних друштава и установа среза Левачког из 1933. године, не налази се ни једна библиотека са седиштем у Рековцу.²⁵ Усамљен податак представља новински чланак из 1933, у коме се јавља да постоји читаоница за ђаке у Рековцу са 613 књига, што се свакако односи на тадашњу школску библиотеку.²⁶ У документима за 1938. се види да у Левачком срезу постоји само шест пољопривредних, сеоских читаоница и то у Превешту, Великој Крушевици, Горњој Сабанти, Урсулу, Слатини и Течићу.²⁷ Најконкретнија потврда непостојања библиотеке у Рековцу у међуратном периоду јесте детаљан „Списак народних књижница и читаоница и народних универзитета који постоје на територији Моравске бановине и раде“ из

²⁰ Милан Милорадовић, „Основна школа ‘Светозар Марковић’ Рековац“, у *Моја школа Светозар Марковић*, ур. Слободан Павићевић (Крагујевац : Јефимија, 1997), 182–183.

²¹ Архив Југославије (АЈ), 66–Министарство просвете Краљевине Југославије (МПКЈ), ф. 262, Опште одељење 1919–1940, Народно просвећивање, Општи материјали, Извештаји банских управа и школских надзорника о народном просвећивању, 506–21.

²² Стевин, „Кратко о развоју...“: 427.

²³ Драгосавац, „Јавне библиотеке...“, 190; Б. М. Ђурашиновић, „Јавне библиотеке у Србији 1919–1941: практични и теоријски домети“ (докторска дис., Филолошки факултет, 2018), 116–117/нап. 340.

²⁴ Ради се о мањим пољопривредним, сеоским читаоницама, од којих су најраније биле оне у Белишићу (1926), Драгову (1931) и Слатини (1933). – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2284, Одељење за основну наставу, Народно просвећивање, Народне књижнице и читаонице Ре–Ср.

²⁵ Помиње се једино Пољопривредна књижница и читаоница у Драгову са 110 књига, док су од установа које су се тада налазиле у Рековцу побројана Соколско друштво, Друштво Црвеног крста и Друштво „Српска мајка“. – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 263, Опште одељење 1919–1940, Народно просвећивање, Општи материјали, Извештаји банских управа о културно–просветним друштвима и установама, 507.

²⁶ „Просветна делатност прошле школске године на подручју Беличког среза“, *Правда*, 4. 8. 1933, 4. Бративоје Марковић се у својој публикацији исто тако осврће на 1933. годину, где записује да је тада „читаоница предата у власништво Основној школи, с тим да књиге могу користити и житељи ове варошице и околних села“. – Уп. Марковић, *Левач...*, 91.

²⁷ АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2507, Одељење за народно просвећивање, Народне књижнице и читаонице Р–См. О оснивању народне књижнице у селу Течић извештавала је и *Полишика* 1937. године. – В. Акција Удружења Левчана и Беличана на селу, *Полишика*, 17. 1. 1937, 21. За 1941. годину постоје детаљнији подаци једино о оснивању народне књижнице и читаонице у Белишићу. – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 3294, Одељење за народно просвећивање, Народне књижнице и читаонице Пријепоље–Жепче; ДАС, Министарство просвете и вера (МПИВ), Одељење за народно просвећивање, ф. 1, р. 1–95/42.

1938. Листа од 192 библиотеке у селима, варошима и градовима на овом простору састављена је на основу наређења Министарства просвете, док су подаци добијани путем извештаја среских начелстава. У овом детаљном попису, у Левачком срезу наведене су народне књижнице и читаонице у Лођики и Горњој Сабанти, као и пољопривредне књижнице са читаоницама у Великој Крушевици, Превешту, Слатини, Течићу и Урсулу.²⁸ У приложеном прегледу културно-просветних установа које се налазе у Рековцу 1939. године нема уписане ни једне књижнице.²⁹

Прегледом обимне архивске грађе која се односи на Основну школу у Рековцу за период 1919–1940 нису пронађене никакве назнаке о постојању библиотеке, иако је прва рековачка библиотека, наводно, од 1928. године била смештена у школским просторијама.³⁰

Период Другог светског рата (1941–1945)

Директор Бративоје Марковић у предлогу за одликовања од септембра 1978. године напомиње да је 1941. библиотека „уништена и затворена“, а да ју је 1946. обновио Левачки срески одбор.³¹ Прегледом објављених извора и литературе који се односе на Левач у периоду Другог светског рата нису пронађени никакви подаци о догађајима који су довели до уништења библиотеке, иако се у појединим публикацијама детаљно извештава о свим војним акцијама.³² У

²⁸ АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2462, Одељење за народно просвећивање, Општи материјали, 2015/38. У годишњем извештају о народном просвећивању у срезу Левачком за 1937/38. годину, у поглављу о народним и пољопривредним књижницама и читаоницама је уписано: „На територији овог среза постоје 3 народне и 5 пољопривредних књижница и читаоница. Постојеће се боре са тешкоћама и слабо могу да одговарају сврси. За отварање нових књижница и читаоница постоје битне сметње у немању локала у опште, а поготову подесних, као ни средстава и довољно потпоре од стране надлежних општина“. – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2462, Одељење за народно просвећивање, Општи материјали, 7801/38. И у полугодишњем извештају за наредну 1938/39. годину стоји сличан текст, с тим што је наведено постојање по четири народне и пољопривредне књижнице, док у годишњем наводе две народне и пет пољопривредних књижница и читаоница. – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2462, Одељење за народно просвећивање, *Општи материјали*, 3114/39; 9715/39. Народна књижница и читаоница у селу Лођика помиње се и почетком 1942. године. – ДАС, МПИНВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 1, р. 1-12/42.

²⁹ АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2462, Одељење за народно просвећивање, Општи материјали, 3114/39; 9715/39. Текст у извештају о потешкоћама рада народних и пољопривредних књижница у Левачком срезу преписан је и у извештају за 1939/40. годину, с тим што су сада уписане 4 народне и 4 пољопривредне књижнице и читаонице (Народне књижнице су се налазиле у местима Горња Сабанта, Драгово, Опарић и Сибница). – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 2462, Одељење за народно просвећивање, Општи материјали, 3420/40.

³⁰ АЈ, 66–МПКЈ, ф. 1835, Одељење за основну наставу, Подручни ограни МП, Школска надзорништва и начелства срезова (срески просветни реферати) – Рековац – Начелство среза Левачког 1919–1923, 1929–1935, 1937–1940. Једини траг могућег постојања других народних библиотека у међуратном периоду представљају статистички подаци основних школа Левачког среза. Посебно је индикативно да се за школску 1927/28. и 1928/29. годину, поред учитељских и ђачких, јављају и „народне“ књижнице у левачким школама. У 1927/28. школској години било је 6 народних књижница са 1020 књига, док је наредне школске године регистровано 13 народних књижница са 2629 књига у Левачком школском срезу са седиштем у Варварину. Почевши од 1929. године, бележе се само учитељске и ђачке књижнице у школама. – АЈ, 66–МПКЈ, ф. 3006, Одсек за просветну статистику 1919–1941, Основне школе, Основне школе по срезовима, Основне школе по срезовима са седиштима: Рековац. Велики проблем представља недостатак података у којим местима су се те народне књижнице налазиле. С обзиром на то да је у Левачком срезу постојао велики број основних школа у различитим селима, ови подаци и даље не потврђују постојање народне библиотеке у Рековцу тог времена.

³¹ АНБДМС, СИЗ културе општине Рековац, Brativoje Marković, Skupština opštine Rekovac – Komisija za odlikovanja – , predmet: Predlozi za dodelu ovogodišnje Oktobarske nagrade SO-e Rekovac, бр. 01-164/18. 9. 1978. год., 1978; Марковић, *Левач...*, 91. У појединим издањима стоји 1947. година као време када је Просветни савет среза Левачког обновио библиотеку, уп. Марковић, *Народна библиотека...*, 23; Томић, *Водич кроз библиотеку*, 13; Томић, *Народна библиотека...*, 21; Драгосавац, *Милован Сјасић...*, 138.

³² В. Адам Митровић, *Левач у народноослободилачкој борби 1941–1945* (Рековац: Општински одбор СУБНОР-а Рековац, 1985); Добривоје Јовановић и Дејан Танић, прир., *Извештаји команде Српске државне страже за округ Моравски: 1941–1944*. (Јагодина: Историјски архив Јагодина, 2001); Добривоје Јовановић и Дејан Танић, прир., *Извештаји Негићевих орлана власи у округу Моравском: 1941–1944*. (Јагодина: Историјски архив Јагодина, 2005); Добривоје Јовановић и Дејан Танић, прир., *Југословенска војска у Ошацибини на Шеришорији округа Моравској: 1943–1944: документи*. (Јагодина: Историјски архив Јагодина, 2006); Добривоје Јовановић и Дејан Танић, прир., *Моравски округ у листу Ново време: 1941–1944*. (Јагодина: Историјски архив Јагодина, 2007); У пописном листу за рековачку основну школу из 1945. године се види да су током рата уништене наставничка и ђачка књижница, због тога што их је спалила војска. Овде је јасно да се ради о школским библиотекама. – ДАС, МПНРС, Планска статистика, ф. 96, бр. 20.

извештају просветног референта Одељењу за народно просвећивање Министарства просвете од 22. јануара 1942, сазнаје се да је у Рековцу основана народна књижница и да је спојена са школском, те да је тада бројала 215 књига. Књижничарка је била учитељица Бранислава Хаџимехмедовић. У том тренутку, у већини места били су основани одсеци за народно просвећивање, осим у Рековцу и Урсулу.³³ Одређени подаци постоје о томе да је средином 1945. у Моравском округу радио извесни број књижница, од којих шест у срезу Левачком, али без ближих података.³⁴ То се, по свему судећи, односи на поменутих шест пољопривредних сеоских читаоница које су постојале још тридесетих година 20. века. Један документ из 1942. показује да је Одељење за народно просвећивање Министарства просвете доделило 10 књига пољопривредне садржине Одсеку за народно просвећивање у Рековцу за потребе просветног течаја и читаоницу народног просвећивања.³⁵ Из исте године постоји и списак књижница у срезу Левачком, али су оне биле „народношколске“ при просветним станицама, а налазиле су се при већини постојећих школа.³⁶ У деловодном протоколу Министарства просвете и вера за 1942, убележено је да постоји извешај о раду књижнице и читаонице у Рековцу. Нажалост, овај веома важан документ није сачуван, као ни извештај о стању народног просвећивања у срезу Левачком.³⁷ Из архивске грађе се види да је почетком 1942. започело са радом неколико народних књижница, као што су оне у селима Лоћика, Секурич и Урсуле, а крајем исте године и у Сиљевици.³⁸

Период од 1945. године

У извештају шефа за народно просвећивање Округног народног одбора из Јагодине упућен Одељењу за народно просвећивање Министарства просвете 30. јула 1945, указује се да су услови за развој књижница и читаоница на подручју овог округа веома неповољни. Истиче се да су постојеће народне књижнице опремљене старим књигама, док је мали број оних које располажу новијим издањима. Куповини књига и обнови народних књижница су много допринели добровољни прилози. Из овог текста сазнаје се да у срезу Левачком постоји шест књижница, као и да се углавном ради о бившим школским књижницама у школским просторијама које су водили учитељи.³⁹ У другом допису с краја 1945, наводи се да народне књижнице и читаонице постоје само у неким местима појединих срезова, а да су све остале школске и ђачке књижнице у школским зградама.⁴⁰ У статистичком прегледу за Основну школу у Рековцу од септембра 1945, наводи се да се у овом месту налази „омладинска читаоница“, као и две народне књижнице и читаонице са 56 књига.⁴¹ Нешто више података о самој библиотеци из времена након Другог светског рата пружа првенствено архивска грађа библиотеке и поједине публикације и новински чланци. Лист *Нови џуш* из Јагодине посебно је писао детаљно о различитим активностима и вестима које су се односиле на Моравски округ. У броју од фебруара 1946. говори се о такмичењу учитеља Левачког среза, у коме је једна од главних тачака била

³³ ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 1, р. 1-304/42. У том тренутку више књига је имала књижница у Драгову (459), док су приближан број имале књижнице у Опарићу (299), Урсулу (226), Сугубини (210) и Жупањевцу (209).

³⁴ Томић, *Народна библиотека...*, 20.

³⁵ ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 9, р. 168.

³⁶ ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 10, р. 280.

³⁷ ДАС, МПІВ, Одељ. за народ. просве. ДП 1-5096 (1942), рб. 4563, 4663.

³⁸ ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 1, р. 1-246/42; ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 2, р. 2-36/42; ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 1, р. 1-153/43; ДАС, МПІВ, Одељење за народно просвећивање, ф. 10, р. 196.

³⁹ ДАС, Министарство просвете Народне Републике Србије (МПНРС), Одељење за народно просвећивање, 102/45, 103/45.

⁴⁰ ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, 776/45.

⁴¹ ДАС, МПНРС, Планска статистика, ф. 96, бр. 20.

и „ко ће више створити народних књижница и са колико књига“.⁴² Током марта исто гласило извештава да су отворене 33 књижнице у селима Левча и да су све почеле са радом истог дана, 24. марта, као и да су изабране управе које ће њима руководити. У овој краткој вести није прецизирано која су то места.⁴³ Посебно је значајно откриће посвета на појединим књигама које се чувају у старом фонду Народне библиотеке „Др Милован Спасић“, из којих се сазнаје да је народна читаоница у Рековцу отворена 22. априла 1946.⁴⁴ У списку народних књижница и читаоница у селима Левачког среза, насталом у априлу 1946, наведено је да их је било чак у 31 селу среза, од којих две у Ратковићу.⁴⁵ Постоје посебни записи из којих се види да су исте године основане народне књижнице и читаонице у Ратковићу, Каленићком Прњавору и Шљивици.⁴⁶ Како извештава *Нови џуш* од 1. маја 1946, 33 књижнице са 5120 књига основала је подружница просветних радника од 69 чланова током такмичења учитеља у Левачком срезу. Из ове кратке вести се не сазнаје у којим другим местима су отворене књижнице.⁴⁷ Ови подаци су потврђени увидом у извештају о раду просветног одсека од 30. априла 1946, у коме стоји да у Левачком срезу има 33 књижнице и читаоница „које су основане добровољним прилогом народа“. Назначено је да оне нису смештене у засебна одељења јер се у селима не могу пронаћи адекватни услови, већ се налазе по школама.⁴⁸ У допису Окружном народном одбору за просветно одељење од 2. јуна 1946. наглашава се да су „школске књижнице постојале до оснивања народних књижница када су све књиге из школских пребачене у народне књижнице“.⁴⁹

У „Пописном листу за народне књижнице и читаонице и читалачке групе“ од марта и краја септембра 1947, наведено је да у Рековцу постоји једна градска књижница без читаонице са укупно 378 књига.⁵⁰ У „Подацима о народним књижницама и читаоницама, народним универзитетима и домовима културе крајем септембра 1947.“ пише да се у Рековцу налази једна библиотека без читаонице која је смештена у школи и која има 300 књига. Занимљиво је то што је евидентирано да је пре рата 1941. у Рековцу постојала народна књижница и читаоница.⁵¹ У полугодишњем извештају за 1948/49. је наглашено да „ни у самом Рековцу питање књижнице и читаонице није још правилно решено“. Књиге су се налазиле у просторијама Основне школе, затим у Среском синдикалном већу, док за то време библиотека није радила. Наводи се и да је у последње време пронађена просторија за њен смештај.⁵² Министарство просвете је донело одлуку да 3. фебруара 1949, као помоћ народним књижницама и читаоницама, исплати 10.000 динара и Среском народном одбору у Рековцу.⁵³ У Извештају о раду на народном просвећивању у току школске 1948/49. у срезу Левачком, стоји да на тој територији постоји и ради 30 књижница, а да је 2. маја 1949. отворена и почела са радом среска библиотека са 580 комада књига, која у тренутку писања извештаја броји 882. Фонд основане библиотеке биле су

⁴² „Учитељи Левачког среза позивају на такмичење“, *Нови џуш*, 23. 2. 1946, 2.

⁴³ „Отворене 33 књижнице у Левчу“, *Нови џуш*, 30. 3. 1946, 4.

⁴⁴ Народна библиотека „Др Милован Спасић“ Рековац, Стари фонд, Инв. бр. 1363, 5332.

⁴⁵ ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, 937/46.

⁴⁶ ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, 1007/47, 1181/47, 1184/47.

⁴⁷ „Такмичење учитеља у Левачком срезу“, *Нови џуш*, 1. 5. 1946, 6.

⁴⁸ Историјски архив „Средње Поморавље“ Јагодина (ИАСПЈ), ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 1370/1946, 16.

⁴⁹ ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 2276/1946, 2.

⁵⁰ ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, б.б./1947, 2; Руководилаца књижнице је било девет. – ДАС, МПНРС, Планска статистика, ф. 333, бр. 21.

⁵¹ ДАС, МПНРС, *Планска статистика*, ф. 333, бр. 21. Да су ови подаци о постојањима народних књижница и читаоница пре избијања рата 1941. године селективни и произвољни, види се по томе да је за већину места за која постоје архивски подаци о постојању књижница у међуратном периоду стављен негативан одговор. Примери за то су народне књижнице у местима Белишић, Драгово, Опарић, Сибница и Течић.

⁵² ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 10004/1949, 40.

⁵³ ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, ф. 9, 8507/49.

књиге „народне књижнице и масовних организација у Рековцу...“. Из овог извештаја се сазнаје да је библиотека била смештена у просторијама Среског одбора Народног фронта у којој је радио хонорарни књижничар са платом од 500 динара месечно.⁵⁴ На основу полугодишњег извештаја за 1950. може се закључити да у Рековцу постоји једна библиотека, без читаонице, са две дечје књижнице која је смештена у приватној згради. Библиотека је добијала једне новине и два часописа, а у свом фонду је имала 1110 књига. Број прочитаних књига до закључења овог полугодишњег извештаја (25. јун 1950) био је 65. Укупан број читалаца био је 51, од којих 46 мушких и 5 женских. Од овог броја, 36 је било сељака, 12 службеника и 3 остала читаоца.⁵⁵ У списку среских библиотека у Србији из 1950/51. убележена је „Среска народна библиотека“ у Рековцу.⁵⁶ У материјалу са прве седнице Савета за просвету и културу среза Левачког од 4. јануара 1951, наводи се да у срезу постоји 29 народних књижница и рековачка Среска народна библиотека са укупно 5800 књига. Сама Среска библиотека у Рековцу имала их је 1258. Указано је да је тек крајем 1950. библиотека сређена и да у истој ради „плаћени библиотекар“, као и да ће рад ове установе бити још интензивнији док се „још организационо среди и заведе унутрашњи ред“.⁵⁷ Међутим, у полугодишњем извештају Савета за просвету и културу среза Левачког за прво полугодиште школске 1951/52, скреће се пажња да нема могућности да се оснује посебна Среска библиотека у Рековцу, јер „не постоји просторија у којој би се она налазила“. Из истог извештаја се види да је расформирана и Среска централна педагошка библиотека, чије су књиге додељене наставничкој библиотеци у Рековцу. Већ у следећој реченици наглашава се да су учитељи и наставници узимали на читање и књиге из Среске народне библиотеке у Рековцу која је тада бројала 1600 књига.⁵⁸

Важно је напоменути допис професора у пензији Михаила Марковића из Београда од 8. децембра 1996, који указује да је библиотека у Рековцу почела са радом у саставу Културно-просветног друштва „Ђура Јакшић“ маја 1952, те да 1997. године навршава 45 година рада.⁵⁹ Лист *Борба* од 28. септембра 1952. наводи да је у Левачком срезу до тада отворено „20 књижница и читаоница и за њих набављено нових књига у вредности 208.000 динара. За књижнице су набављени столови, клупе, ормани за књиге, а у некима постоје и радио апарати“.⁶⁰ У записнику са годишње скупштине Среског синдикалног већа у Рековцу из 1953. указује се да Културно друштво „Ђура Јакшић“ има „добру библиотеку, али мали број чланова синдиката чита књиге“.⁶¹

⁵⁴ ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 10004/1949, 16. У члану III дописа Министарства просвете НР Србије Повереништву за просвету и културу СНО и ГНО-а, од 10. марта 1949. године, стоји: „У погледу оснивања Среских библиотека, треба се држати принципа ‘у једном месту – једна народна библиотека’. У местима која су седишта и градских и среских народних одбора, градска библиотека преузима на себе и улогу среске библиотеке, с тим што ће у градској библиотеци бити задужено једно лице које ће обједињавати рад сеоских књижница путем обилазке, пружањем стручне помоћи у раду организовањем семинара и саветовања за књижничаре са села; ово лице плаћа Срески народни одбор. У осталим местима среске библиотеке стварно ће бити библиотеке места које је седиште среза, а угледне по организацији, стручној помоћи, начину рада за књижнице и читаонице по селима“. – ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, ф. 9, 11/49. У напомени дописа овог министарства истом повереништву од 15. марта уписано је: „Среске библиотеке формирају се само у седиштима среза где нема градских – месних, а где ове постоје, онда оне преузимају на себе и улогу ‘Среских’ у погледу стручног руковођења и помоћи сеоским“. – ДАС, МПНРС, Одељење за народно просвећивање, ф. 9, 14/49.

⁵⁵ ДАС, Министарство за науку и културу Народне Републике Србије (МЗНИКНРС), Сектор за наставу и научни рад (библиотеке, публикације), ф. 44. без сигнатуре. Лист *Свешлост* од 15. априла 1950. године пише да у среском месту Рековцу књижница не ради услед недостатка просторија. – Б. В., „Савез културно-просветних друштава Левачког среза не показује скоро никакву активност“, *Свешлост*, 15. 4. 1950, 5.

⁵⁶ ДАС, МЗНИКНРС, Одељење за културу и уметност, ф. 43, без сигнатуре.

⁵⁷ ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 2681, 3014/1951, 27–28.

⁵⁸ ИАСПЈ, ф. 18 Народни одбор среза Левачког Рековац 1944–1955, 665/1952, 6. Вероватно се мисли на оснивање Среске учитељске библиотеке.

⁵⁹ АНБДМС, Mihailo Marković, Narodna biblioteka (upravi), бр. 88/13. 12. 1996. год.

⁶⁰ С. М., „У претконгресном такмичењу развија се политички и културно – просветни рад“, *Борба*, 28. 9. 1952, 5.

⁶¹ АНБДМС, Среско синдикално веће у Рековцу, Zapisnik sa redovne godišnje skupštine Sreskog sindikalnog veća u Rekovcu od 20. 5. 1953. god., 1953, 2.

Једна кратка вест из листа *Борба* од 5. јануара 1962. извештава читаоце да је у Рековцу отворена матична библиотека и да је средства за њу дао „Библиотекарски центар среза Светозарево“.⁶² Из платних спискова из исте године који се чувају у архиви библиотеке, сазнаје се да је званичан назив био Народна читаоница и књижница „Ђура Јакшић“, док је њен радник, Живан Илић (1900–1988), имао звање читаоничара.⁶³ Увидом у архивска документа уочава се да се до 1963. године назива читаоница „Ђура Јакшић“. Раднички универзитет „Душан Поповић“ у Рековцу основан је 1960, а три године касније библиотека „Ђура Јакшић“ улази у његов састав.⁶⁴ До 1963. године набављено је за библиотеку 5250 књига.⁶⁵

Закључак

На основу свих прикупљених релевантних докумената може се, у основним цртама, реконструисати хронологија развоја библиотеке у Рековцу.

Прву библиотеку у овом месту основао је 1909. покрет Културна лига. На основу извештаја из 1912. сазнаје се да је имала завидан број књига, који је био већи од оних у појединим градовима у окружењу. Библиотека је, највероватније, радила до времена избијања Првог светског рата. Основано је претпоставити да је њен фонд нестao у ратној стихији која није заобишла ни Рековац.

До наредног помена библиотеке у Рековцу, након извештаја из 1912, проћи ће тачно 30 година. У међуратном периоду, народне и пољопривредне читаонице постојале су једино у појединим околним насељима. У списку народних књижница и читаоница на подручју Моравске бановине из 1938. нема помена Рековца. Народне књижнице нема ни у попису културно-просветних установа у Рековцу из 1933. и 1939. године. Становништво је, по свему судећи, своје потребе за читањем и просвећивањем задовољавало у тадашњој добро опремљеној школској библиотеци, што се може наслутити из појединих докумената.

Народна књижница са малим бројем књига основана је у Рековцу јануара 1942, али је одмах након оснивања спојена са школском књижношћом. Из списка књижница у срезу Левачком из исте године, сазнаје се да су све биле „народношколске“ при тадашњим школама, тако да се у том периоду још увек не може говорити о библиотеци у Рековцу као засебној установи народног просвећивања.

Након завршетка рата, значајно се повећава број докумената о библиотекама у Рековцу и околини. Већ 1945. истиче се да у читавом срезу постоји само шест књижница, које углавном представљају старије школске књижнице које су водили учитељи, што потврђује претходно исказану тврдњу о њиховом карактеру за време рата. Крајем исте године, у Рековцу су постојале две народне књижнице и читаонице са нешто више од педесетак књига, које су, исто тако, радиле при основној школи. Значајан датум је 22. април 1946, када је отворена народна читаоница у рековачкој школи, која ће представљати темељ данашње Народне библиотеке у Рековцу. Самим тим, чини се исправном тврдња Бративоја Марковића по којој је Просветни савет Левачког среза 1946. „обновио“ библиотеку, с тим што се највероватније није радило о обнови, већ о заснивању једне нове, независне библиотеке, залагањем подружнице просветних

⁶² „Кратке вести – У Рековцу је отворена огледна библиотека“, *Борба*, 5. 1. 1962, 5.

⁶³ АНБДМС, *Platni spisak službenika–radnika*, бр. 1/15. 2. 1962. год. Живан Илић је радио као читаоничар у периоду од 1948. до 1963. године.

⁶⁴ У извештају радника Историјског архива у Јагодини стоји да је Раднички универзитет у Рековцу основан 12. октобра 1963. године. – АНБДМС, Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековац, Zoran Marković, *Zapisnik o pregledu arhivske građe i registratorskog materijala*, бр. 501/27. 12. 1978. год., 1978; Марковић, *Народна библиотека...*, 23; Томић, *Народна библиотека...*, 21; Драгосавац, *Милован Сјасић...*, 138.

⁶⁵ АНБДМС, Раднички универзитет, Миодраг Сретеновић, Републичкој заједници културе, бр. 01-18/14. 5. 1971. год., 1971.

радника.⁶⁶ То ће бити она „градска књижница без читаонице“ у Рековцу из 1947. са девет руководаца. Извештај о раду просветног одсека из 1946. и текст о развоју библиотекарства на подручју општине Рековац из 1973. слажу се у томе да су књижнице настале добровољним прилогом народа. Након иницијативе Министарства просвете НР Србије од 10. марта 1949. за оснивањем среских библиотека, у Рековцу је 2. маја исте године народна књижница замењена среском, тј. „градском“ библиотеком, која је усељена у нову просторију. Ово представља други важан датум у настанку и развоју рековачке библиотеке. Тада је једна народна књижница, каквих је било и у околним местима, постала централна среска библиотека. Она је преузела књиге из фонда дотадашње народне књижнице и других организација у Рековцу. Иако су постојали проблеми око организације и трајног смештања нове среске библиотеке, чини се да је то питање било окончано 1952. Уколико се поверење прида допису проф. Михаила Марковића из 1996. године, среска библиотека ушла је у састав културно-просветног друштва „Ђура Јакшић“ 1952. године, када је усељена у приземље зграде у којој се и данас налази. Од тада се бележи континуирано трајање Народне библиотеке у Рековцу, која данас носи име по знаменитом Рековчанину др Миловану Спасићу.

Архивска грађа је показала да 1928. година не представља никакву реперну тачку у историјату библиотеке у Рековцу. Постоје и друге околности које не иду у прилог тако раном оснивању данашње рековачке библиотеке. Чињеница је да није познат ни један документ, као ни књига, са печатом те претпостављене библиотеке из међуратног периода. Примера ради, печат има Народна књижница у Белушићу 1941, па чак и сеоске пољопривредне књижнице и читаонице у мањим местима, попут Драгова (1931), Течића (1937), Превешта (1938), Урсула (1938) и Горње Сабанте (1938). Непостојање администрације би представљало прилично неуобичајену околност, с обзиром на то да се говори о библиотеци у једном среском седишту која би требало да буде централна институција народног просвећивања једног краја тог времена. Најстарији печати управо су они народне књижнице и културно-просветног друштва „Ђура Јакшић“, који се налазе на страницама првих инвентарисаних књига старог фонда.

Приметно је да се овај датум и година почињу наводити уочи добијања награде „Милорад Панић – Суреп“ 1978. године. Основано је претпоставити да је поводом добијања ове престижне награде из области библиотекарства било пожељно имати јасно дефинисан датум и годину настанка институције која је награђена. За дан библиотеке одабран је датум када је библиотека „Ђура Јакшић“ ушла у састав Радничког универзитета „Светозар Марковић“ 1963. године. Тај дан је обележаван као Дан универзитета, приликом кога је и Народна библиотека усељена у адаптирану зграду 1975. За годину оснивања узета је арбитарно 1928, а на основу непоузданих исказа старијих мештана Рековца тог времена.

Како је тврдња о оснивању библиотеке у Рековцу 1928. године неодржива, тако је неоснована и констатација да је њен оснивач рековачки проф. Петар Поповић. Из оновремених дневних и службених гласила, као и са надгробног споменика на локалном гробљу, сазнаје се да је проф. Петар Поповић, који је уједно био и резервни официр, преминуо још 14. маја 1925. године.⁶⁷ Његов отац, свештеник Василије Поповић, који је наводно био први дародавац нове библиотеке у Рековцу 1928, преминуо је 1920. године. Професор Поповић је своју заоставштину, која се састојала од једне њиве и две куће са плацем, тестаментом оставио Основној школи у Рековцу. Школа је узела обавезу да од продаје непокретног имања оснује фонд

⁶⁶ Читаоница је могла бити основана и раније, током марта, а усељена 22. априла. О томе говоре новински исечци где се наводи да је Подружница просветних радника 24. марта отворила књижнице у 33 села Левча. – „Отворене 33 књижнице у Левчу“, *Нови џуш*, 30. 3. 1946, 4. Примера ради, наредног дана отворена је Народна књижница и читаоница у Ђуприји. – „Основана народна књижница и читаоница у Ђуприји“, *Нови џуш*, 15. 6. 1946, 4.

⁶⁷ „Дневник“, *Време*, 15. 5. 1925, 2; „Дневне вести“, *Полишка*, 15. 5. 1925, 6; „Читуља“, *Службени војни лист*, 2. 10. 1926, 1753–1754.

породице Поповић и сазида двоспратну зграду у којој ће се, између осталог, „сместити и разна културна и хумана удружења у Рековцу“.⁶⁸ Како се из садржаја тестаментa види, ни у једном делу се не помиње библиотека у овом месту, док се из доступне архивске грађе закључује да она није постојала ни дуги низ година након смрти проф. Петра Поповића.

Литература и извори:

1. „Акција Удружења Левчана и Беличана на селу“. *Politika*, 17. 1. 1937, 21.
2. Архив Југославије (АЈ). 66–Министарство просвете Кралевине Југославије (66–МРКЈ). Оделjenje за народно просвећивање.
3. Архив Југославије (АЈ). 66–Министарство просвете Кралевине Југославије (МРКЈ). Оделjenje за основну наставу.
4. Архив Југославије (АЈ). 66–Министарство просвете Кралевине Југославије (МРКЈ). Одсек за просветну статистику 1919–1941.
5. Архив Југославије (АЈ). 66–Министарство просвете Кралевине Југославије (МРКЈ). Опште оdeljenje 1919–1940.
6. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС). Милово Марковић, Народна библиотека (управи), бр. 88/13. 12. 1996. год.
7. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС). Платни списак службеника–радника, бр. 1/15. 2. 1962. год.
8. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС). Раднички универзитет „Душан Поповић“ Рековач.
9. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС). Реферат поводом Дана библиотеке 1987. године.
10. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“ (АНБДМС). СЗК културе општине Рековач.
11. Архива Народне библиотеке „Др Милован Спасић“. Среско синдикално веће у Рековцу.
12. Архива Основне школе „Радe Додић“ Милутовач – издвојено оdeljenje у Пољни. *Letopis Osnovne škole poljanske*, бр. 1035/30. 12.1982. год.
13. „Библиотека и галерија у Рековцу“. *Politika*, 14. 10. 1975, 13.
14. „Ћитулја“. *Службени војни лист*, 2. 10. 1926, 1753–1754.
15. „Дневне вести“. *Politika*, 15. 5. 1925, 6.
16. „Дневник“. *Време*, 15. 5. 1925, 2.
17. Драгосавач, В. Г. „Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године“. Докtorsка дис., Филолошки факултет, 2014.
18. Драгосавач, Бранка. *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године*. Панчево, Ниш, Negotin: Градска библиотека Панчево, Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш, Народна библиотека „Доситеј Новакović“ Negotin, 2016.
19. Драгосавач, Бранка. *Милован Спасић : библиотекар, педагог, академик*. Рековач: Народна библиотека „Др Милован Спасић“, 2019.
20. Државни архив Србије (ДАС). Министарство за науку и културу Народне републике Србије (МЗНИКНРС). Оdeljenje за културу и уметност.
21. Државни архив Србије (ДАС). Министарство за науку и културу Народне републике Србије (МЗНИКНРС). Сектор за наставу и научни рад (библиотеке, публикације).
22. Државни архив Србије (ДАС). Министарство просвете.
23. Државни архив Србије (ДАС). Министарство просвете и вера (МПИВ). Оdeljenje за народно просвећивање.

⁶⁸ „Један просветни добротвор“, *Време*, 23. 1. 1927, 7.

24. Državni arhiv Srbije (DAS). Ministarstvo prosvete Narodne republike Srbije (MPNRS). Odeljenje za narodno prosvetno obrazovanje.
25. Državni arhiv Srbije (DAS). Ministarstvo prosvete Narodne republike Srbije (MPNRS). Planska statistika.
26. Đurašinović, B. M. „Javne biblioteke u Srbiji 1919–1941: praktični i teorijski dometi“. Doktorska dis., Filološki fakultet, 2018.
27. Istorijski arhiv „Srednje Pomoravlje“ Jagodina (IASPJ). Narodni odbor sreza Levačkog Rekovac 1944–1955.
28. „Jedan prosvetni dobrotvor“. *Vreme*, 23. 1. 1927, 7.
29. Jovanović, Dobrivoje i Dejan Tanić, prir. *Izveštaji komande Srpske državne straže za okrug Moravski: 1941–1944*. Jagodina: Istorijski arhiv Jagodina, 2001.
30. Jovanović, Dobrivoje i Dejan Tanić, prir. *Izveštaji Nedićevih organa vlasti u okrugu Moravskom : 1941–1944*. Jagodina: Istorijski arhiv Jagodina, 2005.
31. Jovanović, Dobrivoje i Dejan Tanić, prir. *Jugoslovenska vojska u Otadžbini na teritoriji okruga Moravskog: 1943–1944 : dokumenti*. Jagodina: Istorijski arhiv Jagodina, 2006.
32. Jovanović, Dobrivoje i Dejan Tanić, prir. *Moravski okrug u listu Novo vreme: 1941–1944*. Jagodina: Istorijski arhiv Jagodina, 2007.
33. „Kratke vesti – U Rekovcu je otvorena ogledna biblioteka“. *Borba*, 5. 1. 1962, 5.
34. M., S. „U pretkongresnom takmičenju razvija se politički i kulturno–prosvetni rad“. *Borba*, 28. 9. 1952, 5.
35. Malešev, Tamara, Irena Zečević i Olivera Topalov. „Kulturne lige – preteče javnih biblioteka u Srbiji“. *Bosnaica* 25 (2020): 172–182.
36. Marković, Brativoje. *Narodna biblioteka „Ribnikar“ Rekovac 1928–1988: vodič kroz biblioteku*. Rekovac: Narodna biblioteka „Ribnikar“, 1988.
37. Marković, Brativoje. *Levač pitomina Srbije*. Rekovac: Kulturno–prosvetna zajednica opštine Rekovac, 1998.
38. Miloradović, Milan. „Osnovna škola ‘Svetozar Marković’ Rekovac“. U *Moja škola Svetozar Marković*, urednik Slobodan Pavićević, 181–191. Kragujevac: Jefimija, 1997.
39. Mitrović, Adam. *Levač u narodnooslobodilačkoj borbi: 1941–1945*. Rekovac: Opštinski odbor SUBNOR-a Rekovac, 1985.
40. Narodna biblioteka „Dr Milovan Spasić“ Rekovac. Stari fond.
41. „Osnovana narodna knjižnica i čitaonica u Čupriji“. *Novi put*, 15. 6. 1946, 4.
42. „Otvorena Likovna galerija u Rekovcu“. *Borba*, 16. 10. 1975, 9.
43. „Otvorene 33 knjižnice u Levču“. *Novi put*, 30. 3. 1946, 4.
44. Peruničić, Branko. „Prve čitaonice u Srbiji (arhivska građa)“. *Bibliotekar* Godina 23, 1 (1971): 67–141.
45. Popović, Aleksandar. „Kulturna liga i osnivanje biblioteka (Prilog istoriji biblioteka Srbije)“. *Bibliotekar* Godina VIII, 3–4 (1956): 240–243.
46. Popović, Pavle i Vladimir Ćorović. *O gradskim knjižnicama u Srbiji / Za narodno prosvetno obrazovanje: Odštampano iz „Pregleda“ za 1912*. Sarajevo: Štamparija „Naroda“, 1912.
47. Potkonjak, S. „Kulturna liga : mesto, uloga i značaj u razvoju javnih biblioteka u Srbiji“. Magistarska teza, Filološki fakultet, 2005.
48. „Prosvetna delatnost prošle školske godine na području Beličkog sreza“. *Pravda*, 4. 8. 1933, 4.
49. *Rad Kulturne Lige u Moravskom okrugu: preštampano iz „Srpskih novina“*. Beograd: Državna štamparija, 1910.
50. „Rad Kulturne Lige u okrugu Moravskom (svršetak)“. *Srpske novine*, 26. 9. 1910, 3.
51. Radišić, Đorđe. „Reč na otvaranju opštinske matične biblioteke u Rekovcu“. *Bibliotekar* Godina 27, 3–4 (1975): 207–208.
52. *Spomenica o proslavi desetogodišnjice Prosvjete*. Sarajevo: Izdanje Prosvjete, prosvjetnog i kulturnog društva Srba u Bosni i Hercegovini, Štamparija „Naroda“, 1912.
53. Stamatović, Desanka. *Čitališta u Srbiji u XIX veku*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1984.

54. Stevin, Nada. „Kratko o razvoju biblioteka na području Srbije“. *Bibliotekar God.* 23, sv. 4 (jul–avgust 1971): 425–440.
55. „„Surepova“ nagrada biblioteci u Rekovcu“, *Politika*, 5. 4. 1978.
56. „Takmičenje učitelja u Levačkom srezu“. *Novi put*, 1. 5. 1946, 6.
57. Tomić, Biljana, ur. *Vodič kroz biblioteku*. Rekovac: Narodna biblioteka „Dr Milovan Spasić“, 2013.
58. Tomić, Biljana. *Narodna biblioteka „Dr Milovan Spasić“: (1928–2018)*. Rekovac: Narodna biblioteka „Dr Milovan Spasić“, 2018.
59. Urošević, Sava. *Kulturna Liga (govor S. Uroševića, rektora Univerziteta, na konferencijama za organizovanje K. Lige u Moravskom okrugu)*. Beograd: Nova štamparija „Davidović“, 1909.
60. „Učitelji Levačkog sreza pozivaju na takmičenje“. *Novi put*, 23. 2. 1946, 2.
61. V., B. „Savez kulturno-prosvetnih društava Levačkog sreza ne pokazuje skoro nikakvu aktivnost“. *Svetlost*, 15. 4. 1950, 5.
62. Vojinović, Milica. „Naše narodne knjižnice“. *Bibliotekar God.* 2, sv. 2–3 (1950): 149–154.

The beginnings of the Public Library in Rekovac – a contribution to a more precise determination of its origins

Summary

Written documents indicate that the origins of librarianship in Rekovac are associated with the Cultural League (Kulturna Liga) movement, which established the first village library in 1909. According to a 1912 report, this library boasted an impressive collection of books that surpassed those of some neighbouring towns. Comprehensive research of archival materials, literature, and contemporary sources has revealed that the National Library in Rekovac did not exist during the interwar period. Various documents confirm that the local population apparently satisfied their reading and educational needs through a well-equipped school library. A public library with a limited collection was founded in Rekovac in January 1942 and immediately integrated into the school library. The current library's history in Rekovac dates back to 1946 or 1949, with continuous working from the early 1950s to the present day. Archival evidence shows that a public library was not established in Rekovac in 1928. Notably, 1928 began to be cited only after the library received the „Milorad Panić - Surep“ award in 1978.

Keywords: Public Library in Rekovac, Rekovac, Levač, Cultural League, Petar Popović, library history, librarianship

Примљено: 11. августа 2024.

Исправке рукописа: 19. септембра 2024.

Прихваћено за објављивање: 25. септембра 2024.